

Відгук
офіційного опонента на кандидатську дисертацію
Лісіна Дмитра Сергійовича
“Вплив вікінгів на розвиток ірландського
суспільства в кінці VIII – X ст.”,
представлену до захисту на предмет здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.02 – Всесвітня історія

Представлене на захист дослідження за обраною проблематикою є, безсумнівно, актуальним та своєчасним. Як відомо, протягом останніх двох десятиліть українська історична наука значною мірою позбулась методологічної вузькості, ідеологічної заангажованості, концептуальної й аналітичної обмеженості, у зв'язку з чим набула нового соціально-формаційного загострення, передбачуваної геополітичної забарвленості. Виділений контекст, природно, стимулює науковий інтерес, орієнтований на обґрунтування, осмислення та інтерпретацію сучасних дослідницьких дискурсів.

Означені реалії достатньо повно відображені в запропонованій дисертаційній роботі. Висунуті на розгляд питання водночас моделюють практичну значимість дослідження Д.С. Лісіна і визначають подальші перспективи відповідної тематичної розробки в окресленому автором адитивному руслі. Разом з тим, аналіз багаторівневої проблеми впливу вікінгів на розвиток ірландського соціуму в період Раннього Середньовіччя вимагає попередньої панорамної дескрипції, яка дозволить органічно репрезентувати різні аспекти задекларованих автором дисертаційних завдань, у першу чергу – з точки зору скандинаво-ірландських цивілізаційних контактів і трансформацій.

Ірландія – “земля Ейрін” – для вікінгів виявилась порівняно легкою здобиччю через усобиці й постійну ворожнечу місцевих вождів. Першим нападом “північних вовків” зазнав острів Ламбей: 795 р. неподалік Дюппліна (Дубліна) норвежці пограбували та зруйнували церкву Св. Колмкіла (Colmcille). Далі, здійснивши висадку на узбережжя Сліго, вони досягли

Роскоммона. Об'єктами інвазії вікінгів стали Коннахт і Мунстер, за ними настала черга Улацтіра (Ольстера) й Міта. Перша зимівля норвежців минула у Корк Харборі. Крім численних зимових таборів, вони у подальшому, зі старих ірландських поселень створювали укріплені міста – Армаг, Бентрі, Уексфорд, Дрогеда, Уотерфорд, Лок Фойлі, Лимерик, Уїклоу, Дублін, а також будували порти, наприклад 841 р. у Анагасені в графстві Лаут.

Важливу роль для посилення експансії вікінгів на терени Ірландії відіграв порт у Лох Рі на річці Шеннон і порт у бухті Дандолка: обидва пов'язані з появою у 832 р. великої флотилії, очолюваної конунгом Тургейсом. Останній, як відомо, спаплюжив у Армазі головну святиню ірландців, а в Клонмахнойсі призначив свою дружину жрицею кафедрального собору. Втім, йому це не менулося: ірландці захопили Тургейса у полон і втопили у Лох-Оуелі.

Однак події другої половини IX – X ст. продемонстрували тенденції, орієнтовані на інтеграційні процеси. До прикладу, найбільш толерантними і лояльними до ірландців виявились данці. Разом з тим, історія Finn-Gael і Dub-Gael – тобто світлих і темних чужинців – в означену епоху характеризується тісними стосунками – як дружніми, так і ворожими. Неодноразово норвежці билися з данцями й створювали тимчасові союзи проти ірландських правителів. Ситуація ускладнилася тим, що з'явилися Gall-Gael, “ірландці-чужоземці” змішаної крові. Нормани, які вступали в шлюб із місцевим населенням, згодом утворили могутній клан, з котрим необхідно було рахуватись і автохтонам, і завойовникам.

Між тим нова хвиля вікінгів під проводом Торгільса, сина Харальда Прекрасноволосого, заповонила Ейрін. Своім осідком Торгільс обрав Дюпплін. Після нього послідовне врядування двох синів Івара Без Кісток й Анлафа Кварана ознаменувалось частковою стабілізацією ситуації в країні. Проте вона знов загострилась за правління короля Мунстера Бріана Бору й короля Дюппліна Сігтрюгга Шовкобородого: військові кампанії Бріана

спричинили далекосяжні наслідки. Окреслене історичне тло, доволі складне й строкате, стало підґрунтям дослідницької проблематики Д.С. Лісіна.

Питання, розглянуті дисертантом у роботі, вдало вписуються у скандинаво-ірландські реалії IX-X ст. при акцентуації Д.С. Лісіним уваги на свідчення джерел, пов'язані із характеристикою політичних передумов, що виникли на землях Скандинавії та Ірландії перед початком походів вікінгів на Західну Європу, висвітленням ролі завойовників у міжусобицях ірландських королів, вивченням особливостей культурного розвитку Ірландії у виділений період, аналізом наслідків діяльності норманів у економіці країни, розглядом значення норвежців та данців у процесі формування соціального складу ранньосередньовічного ірландського соціуму, визначенням місця північногерманського сегменту в ментальних орієнтирах тогочасного населення Ірландії з точки зору ступеня його впливу на світоглядні стереотипи і моделі поведінки автохтонів.

Імпонує також те, що Д.С. Лісін не залишив поза аналізом такий складний спектр питань як політичне життя острова, специфіка культурно-релігійних контактів вікінгів та ірландців, образи і архетипи ірландських язичницьких вірувань у контексті духовних й етичних пріоритетів християнської ортодоксії, зв'язки правлячої еліти скандинавів з ірландськими королівськими династіями, стосунки норманів з церковними інституціями, відносини завойовників-язичників з християнським кліром, оцінка впливу міфологічної традиції ірландців на витоки формування прошарку галл-гойделів. Не менш важливою заслугою дисертанта стало переосмислення багатьох поширених у фаховій літературі стереотипів щодо суто негативної оцінки ролі епохи вікінгів в історії Ірландії. Крім того, позитивним є інноваційне обґрунтування автором суттєвого впливу воєнного мистецтва вікінгів на мілітарну справу ірландських королівств.

Дисертаційна робота підготовлена з використанням відповідної джерельної бази, основу якої склали середньовічні писемні джерела – ірландські, англосаксонські й франкські хроніки та аннали, агіографічні

твори, скандинавські саги тощо. В якості допоміжних джерел дисертант вдало використав тематичну іконографію і статистичні дані археологічних розкопок. Автор достатньою мірою ознайомлений з доробком як англійської, ірландської, скандинавської, американської історіографії різних історичних періодів, так і радянської, сучасної російської та української історіографії.

Все це надало необхідну основу для серйозної, переконливої наукової аргументації зроблених у дослідженні фактологічних узагальнень та обґрунтування положень теоретичного характеру. Список використаних джерел та літератури і посилання на них у тексті при розкритті головних положень дисертаційного дослідження, дозволяють переконатись у достовірності висунутих дисертантом постулатів, які цілеспрямовано відображають історичні явища, процеси і тенденції, що аналізуються. Цей аспект свідчить про ретельність, сумлінність та копітку роботу автора, який шляхом аналізу, зіставлення, текстологічного порівняння розкриває багатогранну специфіку скандинаво-ірландських цивілізаційних контактів доби Раннього Середньовіччя. Позитивної оцінки заслуговують й авторські інтерпретації актуалізованої в роботі проблеми.

Дисертаційне дослідження Д.С. Лісіна написане науковим стилем, зміст викладено чітко, послідовно, в цілому логічно. Так само необхідно відзначити, що наприкінці кожного розділу автором робляться виважені висновки, які вдало підсумовують викладений матеріал в усій аналітичній повноті. У тексті дисертант об'єктивно й доказово вирішує сформульовані у Вступі завдання, розкриваючи широкий і складний комплекс задекларованих питань. Не менш переконливо виглядають резюмуючі положення, винесені у Висновки роботи.

Поряд із зазначеним вище, вважаємо за необхідне зробити й деякі зауваження, та вказати на низку моментів, врахування яких може сприяти підвищенню рівня подальшої науково-дослідної роботи Д.С. Лісіна. На наш погляд, "Методологічні засади дослідження" (с. 32-41) не варто було виділяти в окремий розділ; в структурному плані доречніше їх включити у

Розділ 1 як підпункт 1.3. У Розділі 3, підпункт 3.1. (с. 42-56) своєю тематичною наповненістю дещо дисонує з назвою розділу, особливо це стосується аспектів, пов'язаних з аналізом релігійної ситуації; їх розкриття логічніше було перенести у Розділ 4. Не знайшли відображення в назвах підрозділів дисертаційної роботи скандинаво-ірландські династичні зв'язки, зокрема, у підпункті 4.2. (с. 99-112). На нашу думку, розпливчасто і розлого виглядає обґрунтування актуальності теми (с. 3-4); ознаки певної методологічної штучності й категоріальної модернізованості несе в собі завдання дисертанта дослідити “місце вікінгів в *суспільній свідомості* населення ранньосередньовічної Ірландії” (с. 5).

Відносно **об'єкту** та **предмету** дослідження: на нашу думку, **предмет** має витікати з **об'єкту** і ним є власне *вплив вікінгів* на ірландське суспільство; відповідно **об'єктом** виступає *населення Ірландії* в епоху вікінгів. Надто стисло (лише 5 с.), порівняно з історіографією (17 с.), автор аналізує джерельну базу роботи; побіжною і схематичною є характеристика ірландських агіографічних творів (с. 29), а також англосаксонських і франкських хронік (с. 30), скандинавських саг (с. 30); належної конкретизації позбавлені статистичні дані археологічних розкопок (с. 31). У підпункті 3.3. (с. 72-87) для підсилення фактологічного матеріалу варто було залучити дані археології. Крім того, дисертант дещо поверхово розглядає особливості тактики ведення бойових дій з боку вікінгів та ірландців; у виділеному ракурсі відсутній аналіз стратегії протиборчих таборів. У підпункті 4.2. (с. 99-112) дослідницький акцент автор робить на етнічні й династичні зв'язки, а не на культурні, отже, залишилось відкритим питання: чи були і в якій мірі скандинави саме у VIII ст. (?) культуртрегерами для ірландців?

Зрештою, на нашу думку, текстологічну частину роботи можна би було підсилити за рахунок використання ще деяких саг, зокрема, “Саги про Харальда Прекрасноволосого”, “Саги про Олова сина Трюггві”, “Саги про Ньяла”, “Саги про Магнуса Голоногого”, в яких зберігаються дані стосовно інвазії скандинавів саме на Ірландію й їхніх битв з тамтешніми королями. З

класичних праць по темі дисертації доречно було залучити відому книгу англійського історика Дж. П. Каппера "Вікінги Британії", яка побачила світ 1937 р. (Kapper D.P. The Vikings of Britain. – L.: George Allen and Unwin Ltd., 1937).

Разом з тим, незважаючи на висловлені зауваження та побажання, можна стверджувати, що дисертаційна робота Д.С. Лісіна беззаперечно є самостійним, оригінальним, зрілим, комплексним, завершеним дослідженням, яке не має аналогів в українській історіографії. Викладені в ній результати розкривають важливі й маловивчені на сьогодні аспекти впливу скандинавів на розвиток ранньосередньовічного ірландського соціуму. Дослідження Д.С. Лісіна "Вплив вікінгів на розвиток ірландського суспільства в кінці VIII – X ст." підготовлене на високому науковому, методологічному і теоретичному рівні. Воно відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а її автор Лісін Дмитро Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – Всесвітня історія.

Офіційний опонент
доктор історичних наук, доцент
кафедри історії стародавнього світу,
середніх віків та музеєзнавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Боднарюк Б.М.